

Základní škola sv. Voršily v Olomouci

Aksamitova 6, 779 00 Olomouc

Mládí Karla IV. na pozadí politické situace

Závěrečná práce

Autor: Barbora Vykopalová

Třída: IX

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nešpor

Olomouc 2016

Obsah

ÚVOD	3
KAPITOLA I – LÉTA 1315–1322	4
1 Situace v Čechách	4
1.1 Odbojná šlechta	4
1.2 Novorozeně Václav	4
1.3 Zisky území	5
1.4 Spory Jana s manželkou	5
2 Situace za hranicemi	6
2.1 Jan po boku Ludvíka Bavora	6
2.2 Vztahy Lucemburků s francouzským dvorem	7
2.2.1 Marie Lucemburská a Karel IV. Francouzský	8
KAPITOLA II – LÉTA 1323–1333	9
1 Francie	9
1.1 Václav Lucemburský a Markéta z Valois	9
1.2 Výchova a vzdělávání Karla	9
1.3 Změna panovníka	10
1.4 Pierre de Rosieres	11
2 Janova politika	11
2.1 I spojenci se mohou stát nepřáteli...	11
2.2 Jan Jindřich Lucemburský a Markéta Tyrolská	12
3 Karel v Itálii	13
3.1 Zisk území	13
3.2 Karlův boj	14
ZÁVĚR	15
POUŽITÁ LITERATURA	16
RESUMÉ	17

Úvod

Smrtí Václava III., posledního Přemyslovce v hlavní větvi rodu, se v roce 1306 uvolnil český trůn. Po následujících čtyřech letech, kdy se na českém trůně střídali neúspěšní králové Jindřich Korutanský a Rudolf III. Habsburský, se králem stal 14letý Jan Lucemburský, který si vzal za manželku českou princeznu Elišku Přemyslovnu, sestru Václava III.

Královně Elišce se 14. 5. 1316 narodil syn Václav, který později přijal jméno Karel a stal se nejúspěšnějším panovníkem nejen své doby, ale pravděpodobně i celé české historie.

Karel byl možná prvním českým vládcem, který uměl číst a psát. Od svého otce a děda z rodu Lucemburků získal diplomatický talent, schopnost improvizovat i osobní odvalu, naopak z větve přemyslovské právnícko-teologické zájmy a literární sklony. Karel měl tedy předpoklady stát se úspěšným a také jich využil.

V absolventské práci bych se chtěla zaměřit na mládí Karla a politickou situaci v letech 1316 až 1333 s malou odbočkou do let sporu papeže s Ludvíkem Bavořem. Také bych chtěla popsat situace a okolnosti, které budoucího krále naší země ovlivnily.

Kapitola I – Léta 1315–1322

1 Situace v Čechách

1.1 Odbojná šlechta

Po šesti letech vlády krále Jana Lucemburského v roce 1316 postihly české země sucho, neúroda a hladomor. Též politická situace nebyla zrovna ideální. Česká šlechta byla rozdělena na dva tábory. V čele prvního a většího z nich stál Jindřich z Lipé, mocný šlechtic a milenc Alžběty Rejčky. Jeho opozici tvořila strana Viléma Zajíce z Valdeka. Do dění ještě zasahovala Eliška Přemyslovna, která se snažila obnovit model přemyslovského království. Mimo to Eliška neměla příliš v lásce nevlastní matku Alžbětu Rejčku, jejíž milenecký poměr s Jindřichem považovala za urážku svého otce Václava II., Alžbětina zesnulého manžela. Snad právě tato skutečnost byla jedním z důvodů, proč král Jan nechal Jindřicha z Lipé na podzim roku 1315 zajmout a uvěznit. Tento čin vyvolal další roztržky mezi Janem a panstvem. Spory Janovi pomohl řešit jeho strýc Balduin – arcibiskup trevírský, a také Petr z Aspeltu – arcibiskup mohučský. Ti doporučili Janovi smír. Jan uposlechl, protože se chystal vytáhnout na pomoc římskému králi Ludvíku IV. Bavorovi proti Friedrichovi Habsburskému a chtěl mít doma klid. Jindřicha z Lipé propustil a přistoupil na požadavky šlechty. Petra z Aspeltu pověřil správou země v nepřítomnosti a odjel.

1.2 Novorozeně Václav

Ještě předtím se však Jan dočkal po dvou dcerách syna. Toho 30. 5. 1316 pokřtili arcibiskup mohučský a trevírský jménem Václav. Toto jméno nebylo zvoleno náhodně, ale poukazovalo na přemyslovskou krev, která malému princovi v těle proudila.

Královna Eliška se o svého malého syna bála. Přece jen to byl dědic trůnu. Ukryla se svými dětmi u svého přívržence Viléma Zajíce, ale později přesídlila na hrad Loket.

Plamen sporů mezi šlechtou se opět rozhořel. Eliška prosila Jana, aby se vrátil, ten však s návratem stále otálel. Konečně na podzim roku 1317 přijel spory vyřešit. Nebyl však sám, nýbrž s německými žoldáky. Tento příjezd mu mnoho slávy nepřidal. Spíše naopak. Šlechta se proti němu spojila, a nebýt římského krále Ludvíka Bavora, sesadila by Jana z trůnu. Jan opět musel ustoupit a pod záštitou již zmiňovaného Ludvíka, podepsal se šlechtou roku 1318 tzv. domažlické úmluvy, které pro něj byly značně nevýhodné. Obsahem domažlických úmluv bylo upevnění dualistického vztahu mezi panovníkem a šlechtou, který byl zaveden již inauguračními listinami v roce 1310.

Díky domažlickým úmluvám nemohli úřady v Čechách zastávat cizinci. Též byla velmi omezena moc panovníka, vládu v podstatě převzala vyšší šlechta a nekorunovanou hlavou státu se stal až do své smrti v roce 1329 Jindřich z Lipé.

1.3 Zisky území

Právě územní zisky kladně ovlivňovaly vztah Jana s českou šlechtou. Jedno z území, které získal, bylo Chebsko. To dostal za hlas, který věnoval Ludvíkovi Bavorovi při volbě římským králem, a za pomoc v bitvě u Mühlborfu (1322) mu bylo potvrzeno jako dědičné území. Též se díky Janově politice během jeho vlády české země rozšířily o Slezsko, Horní Lužici, Ašsko a Budyšínsko.

1.4 Spory Jana s manželkou

Vztah mezi Janem a Eliškou stále více uvadal. Eliška byla temperamentní žena, která projevovala svůj názor, a to i v politických

záležitostech. Janovi se to moc nelíbilo. Vedlo to k tomu, že stále více naslouchal radám úhlavního nepřítele své manželky – Jindřicha z Lipé.

Ten Janovi naznačil, že je jeho koruna opět ohrožena, ale tentokrát přímo Eliškou Přemyslovnou. Ta prý chce prostřednictvím malého prince sesadit Jana a sama se ujmout vlády. Toto si český král nenechal líbit. Roku 1319 dobyl hrad Loket, kde Přemyslovna s dětmi přebývala, a s dcerami jí umožnil volný odchod na hrad Mělník. Malého, ani ne tříletého Václava odtrhl od matky, kterou malý Lucemburk již nikdy neviděl.

I ze vzpomínek samotného Václava víme, že ho Jan ukryl před matkou do sklepení pouze s několika služebníky. Tento nepřívětivý prostor naštěstí Václav obýval jen dva měsíce a poté byl převezen na hrad Křivoklát. V roce 1323 jej otec přesunul do Francie, aby se zde oženil s Markétou z Valois.

2 Situace za hranicemi

2.1 Jan po boku Ludvíka Bavora

Jan kromě tuzemských politických záležitostí musel řešit i říšskou politiku. Jeho otec Jindřich VII. Lucemburský při zpáteční cestě ze své korunovace v Římě v roce 1314 zemřel. Vystala tedy nová otázka, a to kdo bude novým římským králem. Janovi bylo pouze 17 let a to ho podle tehdejších právních norem vyřazovalo z boje o tento titul. I přesto však kandidoval, ale na poslední chvíli svou kandidaturu stáhl a raději podpořil jednoho ze dvou kandidátů – Ludvíka IV. Bavorského, který soupeřil o trůn římského krále s Fridrichem I. Sličným. Volba římského krále byla vlastně obchod, ostatně jako většina politiky ve středověku, a Jan, jak již bylo uvedeno, toho využil k získání Chebska.

Římský král byl volen 7 kurfiřty: arcibiskupem trevírským, kolínským a mohučským, falckrabětem rýnským, vévodou saským, markrabětem braniborským a králem českým. Volba se konala ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1314, avšak ani jeden z kandidátů nebyl do města

vpuštěn ze strachu z možných potyček. Římským králem byl zvolen Fridrich Habsburský, o den později jiná část kurfiřtů zvolila za krále Ludvíka Bavora.

Svatá říše římská měla tedy dva vzdorokrále. Tato skutečnost vedla k velkému množství konfliktů, ve kterých stál Jan Lucemburský za Ludvíkem. Spor o to, kdo je pravým a jediným římským králem, byl rozhodnut až v roce 1322 v bitvě u Mühldorfu, kde Ludvík za pomoci Jana Lucemburského Fridricha porazil a ten se vzdal svého titulu římského krále.

2.2 Vztahy Lucemburků s francouzským dvorem

Jedním z důvodů proč čeští páni vybrali Lucemburky, aby vládli v českém království, byl i ten, že tento rod měl velmi dobré vztahy s francouzským královským dvorem. Dalo by se ale říct, že české šlechtice to po nějaké době přestalo těšit. Místo toho, aby Jan žil v Čechách a řešil problémy české politiky, stále setrval ve Francii, případně v Lucembursku nebo na bojišti. Jan byl díky tomu nazýván „král cizinec“. Podle některých současných historiků je ale vhodnější pojmenování „král diplomat“.

Díky své rytířskosti si na francouzském královském dvoře Jan získal obdiv i volný přístup k panovníkovi. Tou dobou se králem Francie stal Karel IV. Francouzský z rodu Kapetovců, který na trůn nastoupil po smrti svého bratra Filipa V. Francouzského. Stalo se tak roku 1322 a jeho korunovaci byl přítomen i Jan Lucemburský.

Vztah s Lucemburky byl výhodný i pro francouzského krále. Jednalo se o významný rod, Jan Lucemburský napomáhal řešit různé spory napříč Evropou, dokonce některé potyčky pravděpodobně vyhledával jen pro zábavu. Tehdy se také říkalo, že „bez českého krále nikdo nevyřeší svou věc“.

2.2.1 Marie Lucemburská a Karel IV. Francouzský

Karel IV. Francouzský se oženil s Blankou Burgundskou. Ta však byla za cizoložství uvězněna, a proto hledal novou manželku. Jan Lucemburský využil své pozice a prostřednictvím strýce arcibiskupa Balduina mu nabídl svou sestru Marii Lucemburskou. Marie, povoláná z Čech, kde dělala společnici Elišce Přemyslovně, se králi zalíbila a ještě téhož roku se konala svatba.

Kapitola II – Léta 1323–1333

1 Francie

1.1 Václav Lucemburský a Markéta z Valois

Jan se rozhodl spojení s Francií ještě více upevnit. Karel IV. Francouzský i Marie byli chatrného zdraví a bylo velmi nepravděpodobné, že budou mít děti. Rod Kapetovců vymíral po meči. Trůnu se v tomto případě měl ujmout jeden z členů rodu z Valois, rodu, který byl Kapetovcům příbuzensky nejbližší. Jan tedy, opět s pomocí arcibiskupa Balduina a tentokrát i sestry Marie, sjednal svatbu svého syna Václava, dosud uvězněného na hradě Křivoklát a dcery Karla z Valois – Markéty, přezdívané Blanka pro její světlé vlasy (blanche = bílá).

Vše šlo velmi rychle. Na začátku dubna byl Václav převezen do Paříže a již den po svých sedmých narozeninách, tedy 15. 5. 1323, se ženil. Nebyla to však jediná sláva tohoto dne. Kromě svatby Václava a Blanky proběhla korunovace francouzské královny Marie. A aby toho nebylo málo, přijal Václav svátost biřmování. Na tento den totiž připadal Boží hod velikonoční, při kterém bylo zvykem tuto svátost udělovat. Jeho kmotrem se stal král Karel IV. Václav přijal kmotrovo jméno a právě proto ho od této chvíle v historii nacházíme pod jménem Karel.

1.2 Výchova a vzdělávání Karla

Hned po svatbě se musel Karel se svou mladičkou manželkou rozloučit. Zůstal však na královském hradě Saint-Germain-en-Laye u Paříže, který mu byl udělen jako jeho osobní sídlo a kde se k němu konečně začali chovat jako k následníkovi trůnu. Jelikož Marie a Karel neměli děti, upírali všechnu svou péči na synovce.

Francouzský král byl sice negramotný, ale svému synovci dopřával kvalitní vzdělání. Mladý Karel se naučil psát i počítat a i to bylo na tehdejší

dobu dost nezvyklé. Ale nezůstalo jen u toho. Karel byl mimo jiné velmi inteligentní a bystrý. Během několika let se naučil francouzsky a latinsky, o něco později i německy a italsky. Učitelé a vychovatelé, kterým byl Karel svěřen do péče, ho uvedli do tajů scholastiky, diplomacie a politiky.

I když byl ještě dítě, mohl sledovat poslední dva jmenované obory v praxi snad na nejvyšší možné úrovni tehdejší doby. Zajisté to kladně ovlivnilo jeho politickou kariéru.

1.3 Změna panovníka

Již víme, že francouzský král a královna na tom nebyli zdravotně nejlépe. Druhý rok svého pobytu utrpěli oba Karlové velkou ztrátu. Teta a manželka Marie zemřela roku 1324 při porodu i s novorozencem. Pro českého Karla to vlastně byla jediná přímá příbuzná zde ve Francii. Péči mu nahradil její manžel Karel IV. Francouzský.

Ten se o rok později znovu oženil s Janou z Évreux, která mu sice dala tři dcery, avšak ani jednoho syna, tedy následníka trůnu. Léta vlády Kapetovců byla sečtena roku 1328, kdy Karel IV. Francouzský zemřel.

Vyplnily se tak předpovědi a vlády se ujal Filip VI. Francouzský z rodu Valois. Byl to bratr manželky Karla Lucemburského Blanky z Valois, v tu dobu již dvanáctileté.

Jelikož korunovace nového francouzského krále Filipa a jeho manželky byla významná událost, nesměl na ni chybět ani Jan Lucemburský. Neodradily ho ani spory, které byly mezi Prahou a papežem, sídlícím od roku 1309 v Avignonu. Jan se totiž účastnil korunovační jízdy Ludvíka Bavora do Říma, kterou avignonský papež neschvaloval.

Změna panovníka přinesla změnu ve výchově Karla i jeho celkového postavení na dvoře. Karlovi na novém panovníkovi vadilo řešení problémů silou. Další nehezkou vlastností podle Karla byla Filipova lakomost. Usuzoval snad právě z toho, že se musel uskrovnit, protože Filip

mu nehodlal dále v takové míře financovat vzdělávání z královské pokladny.

1.4 Pierre de Rosieres

Tento muž byl neobyčejně inteligentní a velmi dobrý řečník. Díky tomu postupoval rychle po žebříčku postavení v církevní hierarchii. Roku 1326 jej papež Jan XXII. jmenoval opatem kláštera ve Fécamp v Normandii a již v letech 1328–1329 se stal biskupem v Arrasu a arcibiskupem v Sens. A to nebylo vše. Tento muž to dotáhl až na papeže, ale o tom až později.

S Karlem se seznámil na Popeleční středu roku 1328. Mladého prince velmi zaujalo kázání, které tento vzdělaný teolog přednesl na královském dvoře. Pierre poznal, že je mladík velmi nadaný, a začal se mu věnovat – zasvětil Karla do výkladu Písma i kanovnického a církevního práva, ukázal mu nové duchovní horizonty a naučil vnímat obrysy celoevropské politické problematiky. Pierre Karla brával také na přednášky a disputace na Pařížské univerzitě – Sorbonně. Jeho vliv na Karla se nedá popřít.

Přeskočme nyní do roku 1340, kdy se tito dva muži po delší době setkali v Avignonu. V rozhovoru mezi Karlem a Pierrem, v tuto dobu již kardinálem, padla proročká slova. „Ty budeš jednou císařem,“ řekl Pierre a Karel mu na to odpověděl: „Ty však dřív papežem.“ Obě předpovědi se postupně vyplnily.

2 Janova politika

2.1 I spojenci se mohou stát nepřáteli...

Aby se z krále svaté říše římské stal císař, musel tento panovník vykonat korunovační cestu do Říma, kde papež provedl obřad

korunovace. Ludvík Bavor se v roce 1327 vydal na korunovační cestu, ale papežská kurie byla proti.

Jenže to mu nevadilo – nechal se pomazat dvěma podplacenými biskupy, a dokonce zašel tak daleko, že část korunovace provedl i zástupce římského senátu, což bylo nepřijatelné. Jednalo se o zástupce světské moci a ne církevní. Takto jednat si troufl v celém středověku pouze on! Reakce papeže Jana XXII. byla vcelku jasná – uvalil na Ludvíka klatbu.

Tento stav trval i za papeže Benedikta XII. Ludvík se snažil situaci nějak urovnat, ale neúspěšně. Nikdo mu kvůli jeho nečestnému jednání již nevěřil.

Situace se změnila v neprospěch Ludvíka v roce 1342, kdy na papežskou stoličku usedl Kliment VI., vlastním jménem Pierre de Rosieres, tedy bývalý učitel Karla. Druhá část prorockých slov se vyplnila, zbývala ještě první

Kliment VI. se rozhodl s kacířem Ludvíkem skoncovat a jako spojence si vybral právě Lucemburky. Sešel se s nimi roku 1344 a společně se dohodli na plánu, jak Ludvíka sesadit z trůnu. Byl to tajný plán, a aby jej zamaskovali, domluvili povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a založení nového biskupství v Litoměřicích.

Plán vyšel a roku 1346 Karla pět ze sedmi kurfiřtů zvolilo římským králem. Ludvík si to nenechal líbit, ale dříve než se na něco zmohl, zemřel při lovu medvědů, což bylo pro Karla velké ulehčení, protože vypořádat se s ním by byl ještě pěkný oříšek.

2.2 Jan Jindřich Lucemburský a Markéta Tyrolská

Jan toužil po ovládnutí Korutan a Tyrolska, a to tak moc, že neváhal navázat bližší kontakt s Jindřichem Korutanským. Právě tomuto muži teoreticky sebral titul českého krále, ale prakticky jej Jindřich užíval dál.

Zájem o výše zmiňovaná území měli i Habsburkové a Wittelsbachové. Jan je vyřadil ze hry vcelku obvyklým způsobem. Jelikož

Jindřich Korutanský neměl jiného potomka než dceru Markétu, prosadil Jan Lucemburský svatbu svého devítiletého syna Jana Jindřicha s touto dvanáctiletou dívkou. Za tučné ženichovo věno se Jindřich Korutanský vzdal i titulu český král. Svatební smlouvy byly podepsány na podzim roku 1327, ale svatba se konala až 16. 9. 1330.

Markéta byla přezdívána Hubatá nebo Pyskatá, což svědčí o její povaze. Nedá se říct, že by se Janu Jindřichovi do vztahu s touto osobou chtělo, ale odporovat otci nemělo smysl.

Manželství se nakonec stejně rozpadlo. Markéta Jana Jindřicha nařkla z impotence a nechala se s ním rozvést. Jan Jindřich se vrátil do své rodné země a spravoval moravské markrabství. Oženil se ještě třikrát a měl mnoho dětí. Ani Markéta nezůstala bez manžela a vdala se za Ludvíka V. Bavorského, syna císaře.

3 Karel v Itálii

3.1 Zisk území

Nejen Korutany a Tyrolsko, ale také Itálie byla pro Jana zajímavá. Po svatbě svého syna Jana Jindřicha odjel Jan do Tridentu. Mimo to, že se zde dozvěděl, že je po smrti jeho manželka Eliška Přemyslovna, dostal také nabídku, aby převzal ochranu nad italským městem Brescia. Jan s tím bez zaváhání souhlasil, ač věděl, jak napjatá situace zde je. Na tomto území se vedly spory mezi přívrženci papežské kurie a císaře a ani místní spory mezi jednotlivými rody nebyli nic neobvyklého. Jana ale zjevně zlákala peněžní odměna, kterou za svou pomoc dostal.

Během následujícího čtvrt roku se k Brescii přidalo mnoho měst: Bergamo, Coma, Pavie, Navarra, Mantova, Verona, Cremona, Parma, Modena, Reggio, Miláno a Luca. Jan slíboval, co mohl, možná i něco víc, a hlavně vybíral tučné poplatky. Předstíral, že vše činí z císařovy vůle, přitom jednal za jeho zády. Začala divoká hra Lucemburků v Itálii.

3.2 Karlův boj

V roce 1329 Jan Karla odvolal do Lucemburku, aby spravoval zdejší panství. Měl si tak vyzkoušet vládu a tíhu vlastních rozhodnutí. Přebýval zde rok, než byl povolán Janem do právě získaných italských panství.

S otcem se setkal v Pavii, kde spolu pobýli jen pár dní. Jan odjel udobřit si císaře a vysvětlit mu, co v Itálii prováděl. Karlovi byla svěřena vláda nad územím získané otcem. Stál před velmi těžkým úkolem. Ač se narodil pouze před patnácti lety, měl bránit neubránitelné. Všechna čest, vedl si statečně.

Již třetí den se ho pokusili otrávit, ale přežil díky své zbožnosti – chystal se přijmout svátost oltářní, a proto držel přísný půst. Když se vrátil ze mše, našel svou družinu mrtvou.

15. listopadu 1332 před svou první polní bitvou byl pasován na rytíře. Stalo se tak v den svátku svaté Kateřiny. Karlova zbožnost přisuzovala jeho vítězství právě této světici. Jeho štěstí však netrvalo příliš dlouho. Již v dubnu příštího roku Karlovo vojsko v bitvě u Ferrary nepřátelé rozprášili. Téhož roku také nechal postavit hrad, který jako první z mnoha staveb pojmenoval svým jménem.

Bitva byla prohraná, území neudržitelné. Karel se proto rozhodl, že se vrátí do Čech. Na podzim roku 1333 překročil hranice Čech, aniž by o tom věděl jeho otec. Byl to troufalý čin, ale prošel mu.

Závěr

Jedna část Karlova života návratem do Čech skončila a nová začala. Předpokládám, že všichni vědí, že se Karel stal českým králem a císařem Svaté říše římské, založil univerzitu a arcibiskupství, nechal postavit mnoho hradů, Kamenný most, nyní nazývaný Karlův, že měl čtyři manželky a při pohřbu byl nazván Otec vlasti.

V letošním roce si připomínáme 700 let od narození tohoto velikána. V období kolem 14. května 2016 se v médiích nedalo nezaregistrovat, že se slaví toto významné jubileum.

Já jsem se v mé absolventské práci snažila popsat Karlovo mládí a faktory, které na něj působily, ovlivňovaly jeho pohled na svět a jeho politické názory. Popsala jsem jen zlomek jeho života, ale i tak jsem se dozvěděla spoustu pro mě zajímavých informací o tomto významném panovníkovi. Věřím a doufám, že se mi podařilo se o ně s vámi na těchto několika stranách podělit.

Použitá literatura

1. HORA, Petr. Toulky českou minulostí. Od časů Přemysla Otakara I. do nástupu Habsburků (1197–1526). 1. vyd. Praha : Práce, 1991. 456 s.
2. KAREL IV. Vita Caroli – vlastní životopis. Praha : Dobrovský, 2015. 72 s.
3. ČECHURA, Jaroslav. České země v letech 1310–1378. Lucemburkové na Českém trůně I. 1. vyd. (dotisk 2005) Praha : Libri, 1999. 288 s.
4. ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – RADA, Ivan – VANÍČEK, Vratislav. Dějiny zemí Koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740. 2. vyd. Praha : Paseka, 1993. 304 s.
5. MERTLÍK, Vladimír. Lucemburkům v patách. 1. vyd. Praha : Česká televize, 2012. 158 s.

Resumé

This work is about our famous king – Charles IV. I describe here his youth and the political situation from year 1316 to year 1333. I write about Czech republic, France and Italy and their influence on Charles. You can read here about his father John of Luxembourg, his mother Elizabeth of Bohemia, Pierre de Rosieres and other people that met with Charles and influenced him, too.